INSULAR TOPOS – THE COROLLARY OF EMINESCIAN SUBLIMATIONS

Ştefan (Miheţ) Maximiliana
„1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract:This paper tries to highlight the feminine character from the literary works Cezara by Mihai Eminescu. The essay follows the initiation of the female Caesara, who become the slaves of passion, in aquatic environments, to facilitate the fulfillment of love that brings happiness or death. During the essay are analyzed the symbols and myths approached by Eminescu in the novel. The symbols described are: the island, the sea, the spring, the lake, the rock, the vegetation and the cave. The myths associated with the symbol are: the myth of paradise, the myth of erotic fulfillment and the myth of human reintegration in nature.

Keywords: initiation, aquatic, island, destiny, slave, love, death, symbol, nature, Paradise

În reprezentările cosmogonice apa este elementul suprem, datorită rolului său în naşterea şi viaţa Universului. Apa este principiul tuturor lucrurilor, elementul primordial cu o *„capacitate de creaţie continuă."*[1] Vechiul Testament proiectează apa în centrul scenei Genezei *„Întuneric era deasupra adâncului şi Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor."*[2]

Matrice cosmică, apa a inspirat literatura lumii, de cele mai multe ori în registrul fantasticului, ea fiind elementul din care a luat naştere petecul de pământ – insula. Limitele spaţiului insular sunt fixate de apă, deci întreg potenţialul insulei se află într-o strânsă legătură cu aceasta.

Ca teritoriu închis, modelabil în funcţie de tipul de individ, insula înseamnă izolare de restul lumii şi descrie un altfel de spaţiu, un loc ce nu face parte din timp, un loc gol, un loc absolut. De aceea, a devenit un concept ficţional al unei geografii imaginare, un loc privilegiat situat dincolo de raţiune şi agitaţia cotidiană, care stimulează imaginarul uman trezindu-i tendinţa de izolare şi eventual tentaţia unui nou început. Din acest motiv, insula echivalează cu Centrul primordial.

Simbol al izolării de lume, insula pustie şi paradisiacă se înscrie printre simbolurile importante ale romantismului, reuneşte simbolistica vieţii ce se naşte şi, totodată, sensurile morţii.

În cadrul prezentului studiu vom analiza reprezentările paradisiace ale spaţiului insular, deoarece, în mod frecvent, conceptul de *insulă* este asociat celui de *Paradis*, de loc al restaurării armoniei cosmice.

Nuvela *Cezara* de Mihai Eminescu surprinde toposul insular considerat corolarul sublimărilor eminesciene. Contemplarea naturii îmbracă forme diverse, căci *„Miracolul eminescian poate fi contemplat şi aici, [...] Eminescu este un povestitor fantastic, căruia i se impune nu observarea realităţii, ci recompunerea ei vizionară, grea de semnificaţii adânci."*[3]

Insula lui Euthanasius din această operă este metafora sublimată a visului poetic, este *Paradisul* (G. Călinesc), loc de origine primordială, centrul geografic al infinităţii şi scopul final al destinului celui ales sau, după cum afirma Tudor Vianu *„printre cele mai de seamă şi, în tot cazul, primele viziuni paradisiace ale literaturii noastre."*[4] Iată peisajul descris de bătrânul sihastru: *„Lumea mea este o vale, încunjurată din toate părţile de stânci nepătrunse cari stau ca un zid dinspre mare, astfel încât suflet de om nu poate şti acest rai pământesc unde trăiesc eu. Un singur*

[1] Gh. Vlăduţescu, *Filosofia legendelor cosmogonice româneşti*, Editura Minerva, Bucureşti, 1982, p. 68.
[2] Hertha Perez, *Ipostaze ale personajelor în roman*, Editura Junimea, Iaşi, 1979, p. 8.
[3] T. Vianu, *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, Bucureşti, 1988, p. 81.
[4] T. Vianu, *op. cit.*, p. 86.

BDD-A29626 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:23 UTC)

loc de intrare este — o stâncă mișcătoare ce acoperă măiestru gura unei peștere care duce până-înlăuntrul insulei. Altfel cine nu pătrunde prin acea peșteră crede ca această insulă este o grămadă de stânci sterpe înălțate în mare, fără vegetație și fără viață. Dar cum este inima? De jur împrejur stau stâncile urieșești de granit, ca niște păzitori negri, pe când valea insulei, adâncă și de sigur sub oglinda mării, e acoperită de snopuri de flori, de vițe sălbatice, de ierburi nalte și mirositoare în care coasa n-a intrat niciodată. Și deasupra păturei afânate de lume vegetală se mișcă o lume întreagă de animale. Mii de albine cutremură florile lipindu-se de gura lor, bondarii îmbrăcați în catifea, fluturii albaștri umplu o regiune anumită de aer deasupra căreia vezi tremurând lumina soarelui. Stâncele nalte fac ca orizontul meu să fie îngust. O bucată de cer am numai, dar ce bucată! Un azur întunecos, limpede, transparent, și numai din când în când câte un nourel alb ca și când s-ar fi vărsat lapte pe cer. În mijlocul văii e un lac în care curg patru izvoare cari ropotesc, se sfădesc, murmură, răstoarnă pietricele toată ziua și toată noaptea. E o muzică eternă în tăcerea văratică a văiei și prin depărtare, prin iarba verde, pe costișe de prund, le vezi mișcându-se și șerpuind cu argintul lor fluid, transparent și viu, aruncându-se în brațele bulboanelor în care se-nvârtesc nebune, apoi repezindu-se mai departe, până ce, suspinând de satisfacere, s-adâncesc în lac. În mijlocul acestui lac, care apare negru de oglindirea stufului, ierbăriei și răchitelor din jurul lui, este o nouă insulă, mică, cu o dumbravă de portocale. În acea dumbravă este peștera ce am prefăcut-o-n casă, și prisaca mea. Toată această insulă-n insulă este o florărie sădită de mine anume pentru albine."[5]

Toposul insular eminescian are o inegalabilă valoare estetică, datorită structurilor semantice, care desemnează un peisaj asociat cu sentimentul sublimului, un spațiu magic, un *cosmos viu*, un sistem de simboluri încărcate de conotații, ce alcătuiește un tablou fantastic. Mircea Eliade în cunoscutul studiu *Insula lui Euthanasius* dezvăluie o topografie care fascinează, oferind astfel o replică la *Cezara* eminesciană, în care *„vede dorința omului de a-și depăși umila sa condiție și de a regăsi condiția divină."*[6] Pornind de la scrisoarea bătrânului sihastru, pe care o consideră *„cea mai desăvârșită viziune paradisiacă din literatura românească"*[7], interpretează, în stil propriu, imaginea locului: *„De altfel, chiar din descrierea lui Eminescu, insula lui Euthanasius ne apare miraculasă. Nu prea depărtată de mal, ea este totuși pustie. Anevoie de crezut că alți cercetători nu vor fi descoperit, înainte de Euthanasius, peștera și mica deschizătură care conducea înlăuntrul insulei. Cezara izbutește să pătrundă acolo cu destulă ușurință. Este deci un tărâm accesibil anumitor oameni; celor cari tind cu întrega lor ființă către realitatea și beatitudinea <<începutului>>, a stării primordiale. Insulă paradisiacă, participând la o geografie mitică, ea poate fi, în același timp, o insulă a morții, asemenea acelor <<insule ale fericiților>> din Antichitate, [...].*[8]

Opera are o structură ideatică, prima parte prezentând mediul citadin, iar a doua parte un mediu izolat, cu un profund substrat mitic, de aceea nu o putem considera doar o nuvelă romantică, ci și o nuvelă fantastico – filozofică, tocmai datorită acestei pendulări a personajelor între individualism și comuniune spirituală. Această caracteristică este accentuată și de tehnica epistolară abordată de scriitor și de epilog, când are loc întâlnirea Cezarei cu Ieronim în cadrul edenic al insulei.

Tema iubirii este dezvoltată într-o structură mitică, având ca motiv central insula lui Euthanasius, considerată de Mircea Eliade, *insulă transcendentă,* unde eroii se reintegrează după ieșirea din spațiul profan. Magia insulei rezolvă drama personajelor, ea vindecă suferința provocată de existența banală, având un rol decisiv în împlinirea iubirii, căci iubirea este împărtășită după regăsirea stării edenice, cei doi sunt dezbrăcați acum de formele existenței trecătoare, și reîntorși la

[5] M. Eminescu, *Cezara*, Editura Junimea, Iași, 1985, pp. 91-92.
[6] Gheorghe Glodeanu, *Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențial*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, p. 124.
[7] Mircea Eliade, *Insula lui Euthanasiu*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 9.
[8] Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 12.

BDD-A29626 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:23 UTC)

goliciunea originară. Eroii sunt așezați într-un plan suprauman și supraistoric, ei fiind privilegiați, căci aici ajung doar inițiații și cei purificați prin somn cum este Ieronim sau de apa mării/lacului, cum este Cezara și nu mai au contact cu citadinul, cu lumea condusă de voința oarbă de a trăi, și care se manifestă prin egoism și minciună. Se poate observa tendința omului de a ieși din *micime* și de a se refugia într-un spațiu edenic care îi poate da starea de pace, de fericire interioară și de sănătate trupească și sufletească. Deci, omul poate descoperi bogăția infinită a vieții veșnice doar prin lepădarea de lumea *mică* a pierzării și prin contopirea cu Dumnezeu.

„Insula lui Euthanasius, fiind înconjurată de profan, de un spațiu necunoscut, determină apariția spaimei în fața neantului. De aceea, Euthanasius preferă să rămână și după moarte în acel spațiu sacru din insulă, pentru că de s-ar îndepărta de acel spațiu s-ar simți golit de substanța sa ontică și ar fi ca și cum s-ar topi în haos."[9]

O privire atentă asupra acestei descrieri conduce la stabilirea câtorva generalități în legătură cu proza romantică eminesciană, și anume: caracterul fantastic și vizionar, fantezia debordantă și simbolistica bogată în semnificații spirituale, de aceea, trebuie să acordăm simbolului o importanță deosebită în explicarea descrierii insulei. Cunoscând vocația romantică a lui Eminescu, Mircea Eliade vorbește în studiul său despre *simboluri ecumenice* centrale ale operei *Cezara*, astfel, facilitând *„înțelegerea și desfătarea ei."*[10]

Insula lui Euthanasius este *„paradisul suspendat în clipa care precede izgonirea perechii ancestrale."*[11] Simbolistica insulei a avut un loc aparte în imaginarul eminescian. Imaginarul insular are ca rezultat un spațiu paradisiac, o alternativă pentru firile neliniștite și rătăcite într-un timp străin, care găsesc o cale să se îndepărteze de condiția dureroasă de a trăi în prezent. Dincolo de reprezentarea utopică, se desprinde ideea că insula lui Euthanasius este un loc, o modalitate de accedere la Rai, un canal de comunicare cu divinitatea, cu atemporalul, datorită locației izolate și greu accesibilă, cu vegetație abundentă, cu izvoarele din raiul creștin. Această insulă a fost adesea asemănată cu *Insula Fericiților* din poemele homerice, așezată pe marginea lui Okeanos, unde oamenii se bucură de viață veșnică, datorită unor izvoare cu apă dătătoare de viață. Și acea insulă are un centru, un microcosmos. Insula lui Euthanasius este o poartă spre trancendent, *„pe de o parte îndeplinește funcții contextuale concrete, pe de altă parte este edenică."*[12]

Ideea de insulă în insulă este preluată din reprezentarea biblică a Paradisului, dar și ca metaforă a distanțării și izolare a spațiului unde realitatea poate fi suprimată.

Marea este asociată cu ideea de întindere și depărtare, este o oglindire a astralului, iar imaginea laptelui de pe cer reprezintă apele materne. Este un loc al transformărilor, al purificării, dar și imaginea infinitului *„Marea-și întindea nesfârșita-i albăstrime."*[13] Se poate constata o conexiune puternică între cer și mare, care se completează reciproc, ceea ce dă o notă de erotism textului, deoarece, apa este asociată cu femininul, iar cerul cu masculinul, creând imaginea începutului de lume, fiind considerată un loc al zămislirilor. Marea are, deci, o funcție erotică, deoarece, facilitează călătoria Cezarei, *„Undele liniștite o duceau și în curând ajunse la stâncile din mare."*[14] Acest tip de apă înconjoară o insula transcendentă, simbol narativ al ieșirii din ordinea timpului istoric (profan) și al reintegrării în ordinea sacrului (paradisul recuperat).

Izvoarele sunt elementele vii, sursele principale de apă ale insulei, *„simbolizează sursa vieții, începutul și originea puterii, grației, cunoașterii, inspirației, geniului. [...] Apa de izvor e și simbolul purității, apa neîncepută e folosită în toate riturile de purificare."*[15] Prin coordonata spațială a semanticii sale, termenul exprimă începutul și ireversibilul. Cele patru izvoare, ce

[9] Delia-Anamaria Răchișan, *Insula și marea la Mihai Eminescu și la Alexandru Macedonski,* Editura Mega/Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017, p. 57.
[10] Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 20.
[11] Daniel Dimitriu, *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 161.
[12] Delia-Anamaria Răchișan, *op. cit.*, p. 54.
[13] Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 84.
[14] Mihai Eminescu, *op. cit.*, p. 117.
[15] Ivan Evseev*, Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale,* Editura Amarcord, Timișoara, 2001, p. 88.

BDD-A29626 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:23 UTC)

alimentează lacul, din mijlocul insulei și grădina cu flori de pe insula centrală sunt elemente biblice, izvoarele semnificând cele patru fluvii ale Raiului (Fison, Gihon, Tigru, Eufrat), respectiv grădina sădită de Dumnezeu. (Geneza 2:8).

Lacul simbolizează ochiul pământului, esența acvatică a universului, apa miraculoasă cu valoare sacră, un element acvatic purificator, care supune personajul feminin la al doilea botez. Apa lacului din insulă are proprietăți purificatoare, fiind un element al nemuririi, al tinereții veșnice, al invincibilității, corelaționat cu viața sau cu trecerea în altă lume. Prin urmare, apa are puterea de a reînnoi materia și de a purifica sufletul, apa este un spațiu de refacere al energiilor, după cum remarcă și Mircea Eliade, că în apă orice formă este anulată, orice *istorie* asemenea, existând posibilitatea restaurării integrității aurorale.

Stânca ține de ideea de înălțime și de centru și exprimă noțiunea de stabilitate, de ostacol în calea muritorilor de rând, dar și de manifestare a puterilor originare.

Vegetația abundentă și virgină este o replică a grădinii din mijlocul Paradisului și simbolizează belșugul și bunăstarea, o natură adamică având rol de barieră, la fel ca stânca, ce condiționează accesul muritorilor pe insulă. *„Exuberanța vegetației din <<Cezara>> are înțelesul unei intensificări a naturii pe treapta cea mai inocentă a regnului vegetal."*[16] Imaginea locului acoperit cu vegetație este tot o preluare din credința creștină, păstrând amintirea Edenului *„Și Domnul Dumnezeu a făcut să răsară din pământ tot soiul de pomi plăcuți la vedere și buni la mâncare, precum și pomul vieții [...]"*[17] În acest spațiu cu natură paradisiacă se reface cuplul arhetipal de dinainte de căderea înpăcat, iar bogăția naturii are un rol funcțional asigurând existența cuplului care nu mai este nevoit să muncească.

Peștera simbolul locului sacru din inima insulei este un adevărat templu al erosului, pe pereții căreia Euthanasius a sculptat trei scene care evocă inocența primitivă și reprezintă trei situații psihologice ale cuplului uman: Adam și Eva, Venus și Adonis și Aurora și Orion, cupluri în care femeia este partea activă, iar bărbatul este pasiv, ceea ce se întâmplă și cu Ieronim și Cezara. Scenele anticipează regăsirea celor doi. Peștera este asociată cu un spațiu intim fiindu-le casă veșnic deschisă doar celor inițiați, *„peștera alveolară [...] este cald adăpost matriceal."*[18]

Se poate observa o funcționaliate a simbolurilor pe suport onomastic. Eminescu a creat cuplul Cezara-Ieronim, un cuplu nedespărțit ce devine o singură ființă într-o armonie perfectă.

Cezara, simbol al feminității superioare, nume preluat din limba latină ce însemna divin, curajos și hotărât. Ea încearcă prin toate mijloacele să își atingă scopul, adică să îl seducă pe Ieronim, fiind capabilă chiar și de umilință. Până la împlinirea dorinței, ea trebuie să parcurgă un traseu sinuos, deoarece Ieronim aspiră la o dragoste ireală. Personajul este marca oamenilor hotărâți, cu o voință imperială. Pe parcursul operei, ea pozează ca o persoană a contrariilor, de la inocența primitivă, la agresivitate, respectiv înger și demon.

Odată cu conștientizarea sentimentului de iubire, cuplul devine nedespărțit, purificat, perfect armonizat sub semnul veșniciei.

Ieronim, simbol al sfințeniei și sacralității, este tipul eroului complex, cu idealuri înalte. El dorește să se autodepășească, disprețuind micimea lumii reale, din care încearcă să se sustragă, inclusiv iubirea, care consideră că îl va plafona și nu îi va da decât iluzii. Și acest personaj este oscilant pe parcursul nuvelei, ducând o bătălie între eros și rațiune.

Eminescianismul poate fi identificat ușor datorită prefigurării noii atitudini estetice, și anume, simbolismul. Se poate afirma că prin marea forță sugestivă a imaginilor, Eminescu este un precursor al simbolismului, ocupând în literatura română locul pe care îl ocupă Baudelaire în literatura franceză. În esență romantic, Eminescu nu putea să rămână în afara preocupărilor pentru mitologie, de aceea, reia în opera sa mitologia națională, pe care o află în stratul folcloric al culturii

[16]George Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. II, Editura Minerva, București, 1976, p. 140.
[17] Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, „Facerea 2:8-15" în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed. cit., 2012, p. 20.
[18] Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, vol. II., Editura Minerva, București, 1987, p. 266.

BDD-A29626 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:23 UTC)

autohtone. Toposurile poetice din poezie sunt reluate și amplificate în proză, ele constituind cadrul, dar nu unul natural, ci un cadru fantastic dintr-o dimensiune atemporală, precum insula magică a lui Euthanasius, în care firea întreagă binecuvântează împlinirea iubirii.

În *Cezara*, Eminescu asociază simbolului trei mituri: mitul paradisului, mitul împlinirii erotice și mitul reintegrării omului în natură. Din întrepătrunderea acestor mituri și simboluri a rezultat formula irepetabilă, insula lui Euthanasius, spațiul unde cuplul arhetipal își împlinește iubirea nepământeană și care domină întreaga operă a marelui Eminescu asigurându-i eternitatea.

BIBLIOGRAPHY

Repere teoretice și critice

1. Anania,Bartolomeu, Valeriu, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, „Facerea 2:8-15” în *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ed. cit., 2012.
2. Călinescu, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. II, Editura Minerva, București, 1976.
3. Cornea, Laura, *Irezistibila tentație. Imaginar insular în literatura română: Eminescu, Eliade, Macedonsky, Baconsky*, Editura Școala Ardeleană & Eikon, Cluj-Napoca, 2015.
4. Dimitriu, Daniel, *Grădinile suspendate. Poezia lui Alexandru Macedonski*, Editura Polirom, Iași, 1999.
5. Eminescu, Mihai, *Cezara*, Editura Junimea, Iași, 1985.
6. Eliade, Mircea, *Insula lui Euthanasiu*, Editura Humanitas, București, 2008.
7. Eliade, Mircea, *Mituri, vise și mistere*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
8. Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 2001.
9. Glodeanu, Gheorghe, *Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențial*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997.
10. Macedonski, Al., *Thalassa*, Editura Tana Carte, Curtea de Argeș, 2008.
11. Perez, Hertha, *Ipostaze ale personajelor în roman*, Editura Junimea, Iași,1979.
12. Răchișan, Delia-Anamaria, *Insula și marea la Mihai Eminescu și la Alexandru Macedonski* , Editura Mega/Argonaut, Cluj-Napoca, 2017.
13. Simion, Eugen, *Proza lui Eminescu*, Editura pentru Literatură, București, 1964.
14. Șerban, Diana-Maria, *Melancolia în romanul Thalassa, de Alexandru Macedonski*, în România literară, nr. 33-34, iulie-august, 2017.
15. Tacciu, Elena, *Romantismul românesc*, vol. II., Editura Minerva, București, 1987.
16. Vianu, T., *Arta prozatorilor români*, Editura Minerva, București, 1988.
17. Vlăduțescu, Gh., *Filosofia legendelor cosmogonice românești*, Editura Minerva, București, 1982.

Bibliografie electronică:

1. *Lista personajelor mitologice elene. Muzele*, https://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_personajelor_mitologice_elene#Muzele (accesat la data de 02.12.2018)

BDD-A29626 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:23 UTC)